

Om Singing

av Susanne Skog

Bilden ovan är en översättning. En kort utsaga på japanska omvandlad till grafisk representation. En bild av ljud.

Här en annan bild av samma sekvens:
Se karsído teogató de sökará.

Ljud till bokstäver. Det är jag själv som utifrån min högst personliga uppfattning om svenska uttalsregler försöker ge en skriftspråklig gestalt åt det som sägs. Textraden utgör också en instruktion till dig om du skulle vilja försöka uttala repliken. Då för du tillbaka den till ljudvärlden, men starkt förändrad. Ljudmässigt, givetvis, eftersom det är din röst som hörs, men också innehållsligt. Den är nu tömd på sin intellektuella innebörd.¹ Talet har blivit ett läte. Eller en sång.

I.

Mitt under en intervju på svenska med översättarna Eiko och Yukiko Duke, tillika mor och

dotter, slår de helt kort över till japanska. Det handlar om kanske femton sekunder. Intonationen, tempot, det känslomässiga tonläget förändras ögonblickligen – och sedan omedelbart tillbaka igen i det svenska samtalet. Som om det plötsligt öppnats en glipa eller en reva där en helt annan parallell ström kom i dagen.

Intervjun rörde sig om en översättning av en japansk radiopjäs som de tillsammans gjort för Radioteatern. Vi hade vid det laget snirklat oss ganska långt in i den urgamla japanska föreställningsvärlden när det gäller liv, död och olika stadier i den gradvisa, och reversibla, övergången dem emellan.

Det var just en radiointervju, vilket betyder att jag sedan kom att tillbringa många dagar i intensiv närkontakt med detta samtal, deras röster och sätt att tala in till minsta inandning, så som det är när man klipper och bearbetar ett ljudmaterial för radio. Och hela tiden denna lilla japanska ö, de där sekunderna som till sist blev som en sång.

¹ Om du inte talar japanska och mot förmodan lyckas dechiffrera min hemmasnickrade bokstavstolkning.

2.

Min ljudkonstnärliga verksamhet har starka rötter i radioarbetet. Egna inspelningar av ljud och röster från runt om i världen utgör så gott som alltid mitt råmaterial. Jag förskjuter, klipper och förändrar ljuden, skapar nya förlopp, konstruerar nya rum och klanger.

Ett år efter mötet med Eiko och Yukiko Duke gjorde jag ett stycke där allt ljud var inspelat under en och samma dag, den 1 juni 2005. Jag sökte upp fem av mina vänner och bad dem om fem ljud som var tätt förknippade med dem själva och deras vardag, samt om fem utsagor som kom för dem där och då. Min tanke var att jag skulle använda mig av talet kompositionsmässigt på samma sätt som jag använde mig av de andra ljuden. Jag upptäckte då att jag inte kunde frigöra mig helt från den språkliga innebörden i det de sa. Det var bara inte möjligt. Jag kunde fortfarande använda mig av de talade partierna musikaliskt, extrahera klanger, använda mig av rytmiseringar, tonlägen, förmedla och förstärka de känslomässiga uttrycken. De blev viktiga byggstenar i den helhet som så småningom resulterade i *050601 Mina Vänner*. Men det var omöjligt att sluta förstå det jag faktiskt förstod.

Stycket har sedan dess spelats många gånger i Sverige, men också i flera andra länder. Jag var själv närvarande vid ett av de första tillfällena, World New Music Days i Stuttgart 2006, en årlig internationell festival för ny konstmusik. Det hade valts ut av en icke-svensk jury och efter konserten slogs jag av att av ingen (av dem som jag pratade med iallafall) verkade vara det minsta intresserad av vad som faktiskt sades i stycket. Hade inte ägnat det en tanke.

Det här ledde till tre saker:

- Jag blev förstas glad över att stycket tycktes fungera så som jag tänkt, att man inte skulle behöva förstå vad folk sa utan att talet skulle fungera i helheten på samma sätt som de andra ljuden. Det kunde jag ju inte veta i förväg eftersom jag, som sagt, inte kan kliva ur förmågan att förstå mitt eget språk (utom vid skada eller sjukdom).

- Jag började fundera på hur jag skulle kunna konstruera en situation där jag kunde komma åt att undersöka det där som uppenbarligen hade fungerat. Närläsa och knåda det där andra: rörelsen, känsloläget, vad allt det nu kan vara som pågår samtidigt med språket. Den talade kommunikationens bärvåg.²

- Den lilla japanska önen kom åter in i synfältet. Frigjord ur sitt sammanhang har den här två sekunder långa frasen ett säreget suggestivt gung. Jag gick fortfarande, lite halvmedvetet, och sjöng på den ibland.

3.

Men det räckte inte med den japanska sekvensen. Jag behövde mer, och jag var inte intresserad av att använda mig av inspelningar som andra gjort och som jag inte hade någon relation till. Jag måste göra det själv. Lösningen blev intervjuer med fyra personer som talar ett språk som jag inte förstår: polska, finska, litauiska och lettiska. Jag träffade dem en och en och ställde frågor på svenska eller engelska och de svarade på sitt språk. Det var frågor som jag inte kunde gissa svaret på, som *Berätta om något som du lade märke till första gången du kom till Sverige. Beskriv ett föremål från ditt barndomshem. Berätta om ett minne från förra sommaren*. När det någon gång förekom ett ord som jag kände igen märkte jag hur min uppmärksamhet spratt till, något i mig snappade som en fisk åt sig det lilla språkliga betet, något att begripa, tolka, hålla sig i. En liten krok. Jag kunde uppenbarligen inte styra över eller stänga av min hjärnas längtan efter igenkännbara mönster och intellektuella begripligheter.

Allt sådant fick förstås klippas bort i efterhand. Under de följande månaderna satt jag och lyssnade och lyssnade och valde ut korta sekvenser som av någon anledning fångade mig. Ibland för sin melodi eller rytm, ibland var det något annat. Kanske ett känslouttryck, ett dröjande på någon vokal, en plötslig tystnad.

Så småningom stängde jag in mig i en inspelningsstudio med de utvalda fragmenten

2. En radiovåg med en fast frekvens som bär information. Till exempel tal, musik och andra ljud läggs på en bärvåg genom modulering, vilket betyder att man förser bärvågen med små avvikelser. Mottagaren filtrerar sedan bort bärvågen och kvar blir avvikelserna, exempelvis ett radioprogram i din köksradio.

ljudande i hörlurarna. Jag spelade in mig själv när jag om och om igen och så noggrant jag kunde försökte efterlikna det jag hörde. Det var oväntat, oerhört, svårt och väldigt ansträngande. Att försöka säga efter utan att ha någon innebörd eller satsbyggnad att hålla sig i. Inte heller som i en sång med en åtminstone någorlunda förutsägbar tonal eller tempomässig form. Timme efter timme.

Enstaka gånger lyckades jag härma ganska bra, men ens då, var det tal? *De* sa något. Men vad gjorde jag? Talar man om man inte vet vad man säger? Ens om någon annan, en lyssnare, faktiskt begriper själva ordens innebörd?

4.

I det färdiga verket *Singing* ligger de andras utsagor och mina sida vid sida, i lager och inflätade i varann, bearbetade och arrangerade till en knappt tio minuter lång komposition. Det har spelats lite här och var runt om i världen, och för den som förstår något av språken är det nog delvis en rätt komisk upplevelse. Jag har varit noga med att själv förbli ovetande när det gäller vad som sägs. I vintras tog jag med det till en liten intim konsert på Norrtälje konsthall. I publiken satt en japansk kvinna som till sist inte kunde hålla sig utan brast ut i ett veritabelt skrattanfall. Den japanska sekvensen som ni såg här inledningsvis förekommer som ett omkväde om och om igen i stycket, kanske var det det som

blev så kul? Jag har ju ingen aning vad jag har gjort – kanske är det en halv mening, kanske har jag klippt orden mitt av? Kanske handlar det om ekonomi eller andeväsen, eller är det kanske en undran om den här intervjun aldrig ska ta slut?

Jag lyckades avhålla mig från att fråga. Ett par veckor senare hamnade jag och denna kvinna, osannolikt nog, ensamma i samma hiss på Uppsala konstmuseum. Hon kände inte igen mig. Vi stod där mitt emot varandra, och jag tänkte: Du vet något som jag inte vet. Men jag vet också något, som du aldrig kan få veta. Du för att du förstår. Jag för att jag inte.

5.

För den här textens skull bad jag Yukiko Duke att lyssna på den avbildade ljudsekvensen och skriva ner de där orden som jag har levt med i snart ett decennium. Så om ett ögonblick upprättas en skillnad till, den mellan er läsare som behärskar japanskt skriftspråk och som nu kommer att få veta vad som sägs, och oss som måste stanna vid tecknens visuella skönhet:

そして、知ること